

Ксенія Зборовська¹

Аналіз та деконструкція основних ідеологем доктрини «Русский Мир»

Вступ

Мета даного дослідження – виявлення, аналіз та деконструкція трьох основних ідеологем доктрини «русский мир». Ці ідеологеми є базовими «меседжами» інформаційної політики Росії, які спрямовані як всередину неї самої, так і назовні на так звані «братські» народи, тобто в тому числі, і на Україну. Побутування цих ідеологем в інформаційному та символічному полі як України, так і світу, маніпуляція ними та вписування їх у реальний контекст українського культурного простору ведуть до викривленого сприйняття відносин між Росією та Україною та наявної між ними війни. Тому цю статтю присвячено розкриттю тих викривлень та смислових підмін, які онтологічно містяться в ідеологемах «русского мира», і які можуть бути проаналізовані як типові помилки в контексті теорії аргументації. Таке дослідження має на меті напрацювання умовного «словника» міфологем «русского мира», яким можна було б користуватись під час ведення ґрунтового інформаційного протистояння. Окрім того, помилки, свідомо чи позасвідомо допущені ідеологами «русского мира» є досить показовими в контексті історико-філософського та історичного дослідження, й можуть вказати на ті історичні лакуни нашої власної української історії, які необхідно заповнити адекватними та науковими дослідженнями.

Представлені в цій статті ідеологеми стосуються питань релігії, державності, національності, історичного поступу та геополітики. Особливий акцент на саме релігійній складовій зумовлений характером та засадами

¹ Інститут філософії імені Г.С. Сковороди Національної академії наук України, Україна, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0949-3801>, e-mail: xenija.zborovska@gmail.com.

самої доктрини «русский мир», які було розглянуто у попередніх статтях авторки даної роботи.

Міф «православ'я – основа російської ідентичності»

Одним з базових, на думку авторки цього дослідження, міфів доктрини «русский мир» є міф про те, що православ'я є основою російської ідентичності. Винесення цієї ідеологем в якості першої в цій статті має кілька резонів. По-перше, з цієї тези за допомоги вправних смислових маніпуляцій виводиться більшість інших ідеологем – про богообраність і месійну роль російського народу, про протистояння Заходу, про специфічність російської цивілізації (і взагалі її наявність), про тисячолітню тяглість російської історії, про «братські» народи і навіть про розкол України. Цим користуються російські ідеологи, коли під час дискусій чи в наукових роботах вводять дану тезу таким чином, аби у читача був стимул із нею погодитись, а далі читач ніби самовільно (але звісно, не без допомоги аргументів автора) приходять до всіх інших вище названих міфологем. По-друге, даний міф тлумачиться та використовується самими російськими ідеологами неймовірно різнопланово та у найрізноманітніших контекстах – соціальному, політичному, культурному, геополітичному, і, що досить резонно, далеко не в першу чергу, в релігійному контексті. Універсальність цієї тези робить її тим паче небезпечною у вітчизняному і світовому інформаційному полі, адже протидія їй має так само враховувати контекстуальну специфіку та багаторівневе смислове наповнення. Спробуємо проаналізувати його хоча б у кількох смислових площинах та виявити ту суперечність, на якій він власне і побудований.

Ідеологи доктрини «русский мир» стверджують наступне: те, що без православ'я не було б російської культури, російської людини та російської держави є не лише думка ієрархів російської православної церкви, а й визнання суспільством тієї діяльності, якою православ'я дотримується незмінно протягом свого існування². Досить таки відомий російський дослідник Яків Кротов з сумом згадує середину XVIII століття, коли «специфіку» російського народу визначали через його дотичність до духовності, ключовими рисами якої визначались смирення, послух та покірність. Ба більше, саме належність до російського народу передбачала дотичність

² N.N. Tkach, S.V. Reznik, *Identifikacionnaya matrica pravoslaviya v kontekste poiska modelej nacional'noj integracii v rossijskom obshchestve* [The identification matrix of Orthodoxy in the context of the search for models of national integration in Russian society], "Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Filosofiya. Sociologiya. Pravo" 2019, No. 44 (4), pp. 617–623.

до особливої духовності: «І духовність тоді – це був якийсь справжній залишок від загальної церковності, коли людина була включена до російського народу настільки, наскільки вона була членом православної церкви»³. Прагнення повернутись до цих «засадничих» цінностей, до православ'я та до духовності взагалі – це лейтмотив останніх десятиліть російської ідеологічної пропаганди. Показовою є в цьому сенсі широко обговорювана у 2014 році «Декларація російської ідентичності», яка постулювала: «Кожен росіянин має визнавати православне християнство основою своєї національної культури»⁴. Цей документ отримав широкий резонанс навіть у російській спільноті, яка сприйняла його досить неоднозначно, логічно закидаючи, що подібна постановка питання виключає інші конфесії та релігії окрім православ'я з культурного дискурсу умовного «росіянина», що є неприпустим у полікультурній та полінаціональній країні. Певним аспектам монологічності «правлячої релігії» в Росії буде присвячено один з наступних підрозділів, тут же хотілося б спинитись на іншому: чому російська ідеологія робить таку велику ставку саме на одну єдину конфесію, яка до того ж в межах Росії і її впливу зазнала значних трансформацій?

Відповідь криється не стільки у псевдорелігійному онтологічному підґрунті доктрини «русский мир», скільки у соціальній ролі тієї варіації православ'я, яке насаджує російська ідеологічна машина: «Православна традиція – це спосіб соціальної категоризації, соціального самовизначення, який дозволяє особистості моделювати соціальний досвід та орієнтуватися у сучасному російському соціумі»⁵.

Таку роль російського православ'я в суспільстві підтверджують дані соціологічних досліджень «Левада-центру» та «ВЦВОМ», згідно з якими 68–69% населення РФ позиціонують себе як православні, і лише 11% з них – є воцерковленими віруючими. Для більшості росіян, які ідентифікують себе із православ'ям, релігія не є значливою частиною життя (близько 26%). Російські дослідники пояснюють це специфічною роллю православної традиції як ідеологеми: «Як свідчать результати соціологічних досліджень, релігійний контекст стає точкою ідентифікаційного дискурсу і в цьому сенсі російська ідентичність зазнає впливу православної

³ Ya.G. Krotov, *Osobennaya russkaya duhovnost?* [Special Russian spirituality?], <https://www.svoboda.org/a/24202254.html>

⁴ *Deklaraciya russkoj identichnosti. 11 noyabrya 2014 goda po itogam zasedaniya XVIII Vsemirnogo russkogo narodnogo sobora* [Declaration of Russian identity. November 11, 2014 following the meeting of the XVIII World Russian People's Council.], <http://www.patriarchia.ru/db/text/508347.html>

⁵ *Grazhdanskaya, etnicheskaya i regional'naya identichnost': vchera, segodnya, zavtra* [Civic, ethnic and regional identity: yesterday, today, tomorrow], Moscow 2013, p. 31.

традиції не стільки на рівні світоглядного фактора, скільки на рівні сприйняття православної традиції як ідеологеми. (...) Православна традиція має подвійне навантаження, будучи і базисом відродження російського патріотизму, і орієнтиром морального вдосконалення особистості, пошуку духовної гармонії»⁶.

В даному контексті можна зазначити, що в тезі **«православ'я – основа російської ідентичності»** відбувається свідомо підміна понять: під православ'ям розуміється не сповідування християнської віри в межах догматичних постанов семи Вселенських Соборів, Святого Письма та вчення отців Церкви, а певна ідеологема, догматом якої є передусім сповідування російського патріотизму та моралісність громадянина на благо держави. У теорії аргументації така маніпуляція називається нетотожністю поняття самому собі в єдиному смисловому полі.

Подібна підміна відбувається впродовж всього становлення доктрини «русский мир», як у політичному вимірі, так і у вимірі релігійному та культурному. Так, президент РФ В.В. Путін неодноразово зазначав, що «в основі моральних цінностей росіян насамперед лежать християнські православні цінності»⁷. Власне унікальність цінностей, які постулюються в російській культурі, (напротивагу в тому числі «бездуховному» Заходу») обґрунтовується через ніби-то релігійний характер етики: розповсюдженою є теза, що росіяни люблять Бога, бояться гріха та пороків, прагнуть до добра та святості. Поряд з тим, в російській культурі постулюється богообраність російського народу, бо хоча росіяни і грішать, їх буде Бог судити по любові, а не по закону. Тут велику роль відіграв Ф.М. Достоевський, який постулює особливу роль «звичайного російського мужика-простолюдина», який може нічого не розуміти в православ'ї, порушувати заповіді та не знати молитов, але саме він є «якорем» російської богообраності: « Але врятує Бог Росію, бо хоч і розбещений простолюдин і не може вже відмовити собі в смрадному гріху, але все ж таки знає, що проклятий Богом його смердючий гріх і що чинить він погано, творячи гріх»⁸. Цей акцент на «простому чоловіз'язі» є не просто літературною зверненістю Достоевського як автора, це один з аспектів ідеологеми:

⁶ N.N. Tkach, *Pravoslavnaya tradiciya v formirovanii rossijskoj identichnosti* [Orthodox tradition in the formation of Russian identity], "Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Filosofiya. Sociologiya. Pravo" 2019, No. 44 (2), pp. 351–356.

⁷ *Putin priznalsya v simpatii k sozvuchnym Biblii kommunisticheskim ideyam* [Putin confessed his sympathy for the Bible's communist ideas], <https://www.interfax.ru/russia/491445>

⁸ F.M. Dostoevskij, *Brat'ya Karamazovy* [The Karamazov brothers], *Sobranie sochinenij v 12 t.* Moscow 1982, Vol. 11, p. 372.

- 1) Бог обрав Росію через любов до «простих невчених людей»;
- 2) ці невчені люди нездатні (за словами самих російських ідеологів) вивчити реальні церковні догмати, Писання та молитви;
- 3) отже потрібно давати їм тільки необхідний мінімум інформації для долученості до релігії;
- 4) цей необхідний мінімум – цілком політично-соціальний, оскільки він спрямований на підтримання патріотизму та мінімальної моральності у суспільстві.

Теза (2) повторюється як в культурних творах, так і в текстах російських ідеологів, істориків релігії, дослідників. Так, у 1870-их роках обер-прокурор Святійшого синоду російської церкви, історик церкви, один із засновників церковно-парафіяльних шкіл Костянтин Победоносцев пише: «Яке таїнство релігійне життя народу такого, як наш, залишеного самому собі, невченого! Запитуєш себе: звідки витікає воно? І коли намагаєшся дійти до джерела, нічого не знаходиш. Наше духовенство мало і рідко вчить, воно служить у церкві та виконує треби. Для людей неписьменних Біблія не існує; залишається служба церковна та кілька молитов, які, передаючись від батьків до дітей, служать єдиною сполучною ланкою між окремою особою та церквою. І ще опиняється в інших, глухих місцевостях, що народ не розуміє нічого ні в словах служби церковної, ні навіть у «Отче наш», повторюваному нерідко з перепустками або з надбавками, що відбирають всякий сенс у слів молитви⁹. Таке захоплення невченістю, «простотою» російського пересічного громадянина побутувало не лише в до початку ХХ століття, ми можемо його зустріти і зараз: яскравим прикладом є найбільш відома постановка латвійського театрального режисера та драматурга Алвіса Германіса «Розповіді Шукшина», де оспівуються труднощі російської глибинки та «духовність» простих людей на фоні життєвих складнощів. Ця постановка стала неймовірно популярною як в самій РФ, та і в російськомовних колах поза її межами, як раз через імпліцитне ідеологічне підґрунтя, яке пропагує все ту ж ідею, що й століття тому – російська людина «свята» і близька у своїй простоті, її залученість до релігії побутова, профанна, сягати високих матерій – не її справа.

З такої «побутової», «простої» релігійності без реального залучення у сутність того, в що віриш, і народжується тези про те, що православ'я та Росія – неподільні, адже сам факт проживання в межах російського дискурсу стає репрезентантом залученості у «православну духовність».

⁹ К.Р. Pobedonoscev, *Vera* [Faith], "Moskovskij sbornik", [https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%B0_\(%D0%9F%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2\)](https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%B0_(%D0%9F%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2))

Висловлюючи тезу про фактичну тотожність Росії і православ'я, президент РФ В.В. Путін відмічає, що «православ'я є найважливішою складовою частиною душі Росії»¹⁰.

Саме з цього апологети «русского мира» висновують, що православна традиція закріплена у формуванні російської ідентичності історично та актуально: «Невипадково, що найменшу підтримку у суспільстві має амбівалентна парадигма демократичних цінностей як неадекватних інституційному проєкту російської ідентичності. Коли росіяни сприймають утвердження «порожніх» цінностей мультикультуралізму та політкоректності, як «вивих часів та смислів», православна традиція стає оборонною ідентичністю, що визначає смисли та значення колективного та індивідуального у контексті виклику моральних підстав суспільного життя»¹¹.

Плинність, неясність та варіабельність в залежності від контексту поняття «православ'я» дають змогу російським ідеологам підмінити цим поняттям тоталітарні та традиціоналістські погляди, які переважно суперечать *common sense* та принципам демократії та свободи особистості у сучасному світі, що ці ідеологи не лише не приховують, але й виставляють як один з найважливіших аспектів російської ідентичності. Піднесення ідеї «неосвіченого простолюдина» – архаїчний метод умисного «спрощення» суспільного дискурсу задля легшої маніпуляції ним, а онтологічним підґрунтям цієї маніпуляції стає ідея «Святої православної Русі», яку переважна більшість громадян не поділяє та/чи не розуміє, що в даному випадку є максимально вигідно для правлячої верхівки та їхніх ідеологів.

Міф про відкритість та дружнє ставлення російського народу до інших етносів та релігій

У відомій промові М.Ф. Достоевського про О.С. Пушкіна російський літератор пише: «Призначення російської людини є безперечно всеєвропейське і всесвітнє. Стати справжнім росіянином, стати цілком російським, можливо, і означає тільки ... стати братом всіх людей, вселюдським, якщо хочете»¹². Велика кількість російських ідеологів, літераторів, істориків та політтехнологів стверджують, як це робить Ф.М. Достоевський, що «ро-

¹⁰ A. Segeda, *Putin: pravoslavie i Rossiya nerazdelimy* [Putin: Orthodoxy and Russia are inseparable], <https://pra-voslavie.fm/novosti/putin-pravoslavie-i-rossiya-nerazdelimi/>

¹¹ N.N. Tkach, *op.cit.*, pp. 351–356.

¹² F.M. Dostoevskij, *Pushkinskaya rech'* [Pushkin's speech], Leningrad 1984, Vol. 26, p. 148.

сійська людина співчуває всьому людському поза відмінностями національності, даху й ґрунту, у неї інстинкт загальнолюдяності»¹³.

На загальному фоні протиставлення всьому Західному та взагалі будь-якій нації, яка встає на шляху Росії до набуття нею світової влади, така теза про «вселюдськість», а фактично – про космополітизм в основі російської ідентичності, – виглядає, м'яко кажучи, дивно. Тим не менш, П.А. Сорокін, М.С. Лесков, С.М. Булгаков та багато інших російських письменників та істориків кінця XIX – початку XX століття пишуть про «загальнолюдське», про єдність історії людства та про важливість ролі окремих націй в цій історії. Для здійснення своєї російської національної ідеї росіянам, як постулює В.С. Соловйов, не потрібно діяти «проти інших націй, але з ними і для них», і в цьому російські ідеологи вбачають ґрунтовне підтвердження істинності російської ідеї, «бо істина є лише формою Добра, а Добру невідома заздрість»¹⁴. Істинність російської ідеї вивіряється теоретичними щодо неї міркуваннями про зустрічний шлях – від вселюдського до національного та індивідуального: загальні цілі реалізуються не інакше як у особливих індивідуальних завданнях, призначеннях, в особистому обов'язку та його виконанні. Щодо цього Л.П. Карсавін пише: «Шлях до мети людства лежить тільки через здійснення цілей даної культури та даного народу, а ці цілі у свою чергу здійсненні лише через повне здійснення кожним його власного ідеального завдання у всякий, і найперше в даний момент його буття. Особиста етика невідривна від етики суспільної і міститься у тих самих началах»¹⁵. Якщо додати до цього ще одну тезу М.Ф. Достоевського з тієї ж промови про О.С. Пушкіна, то маніпулятивна підміна цінностей «вселюдського» та «всеросійського» стане зрозумілішою: «Наша доля і є всесвітність, і не мечем набута, а силою братерства і братнього прагнення нашого до возз'єднання людей»¹⁶. Власне, у цих цитатах російських класиків вже можна підмітити зворот, який і зараз є одним із головних маніпулятивних формулювань для виправдання «священних» загарбницьких воєн РФ – не «проти інших націй, але з ними і для них», що призведе до «братнього возз'єднання» під російською егідою. Російська ідея «чужа» національній замкнутості, вона

¹³ G.K. Shchennikov, *Vvedenie k «Ryadu statej o russkoj literature»* [Introduction to the «Series of Articles on Russian Literature»]. Dostoevskij: Sochineniya, pis'ma, dokumenty: Slovar'-spravochnik. Sankt-Peterburg 2008, pp. 193–194.

¹⁴ V.S. Solov'ev, *Russkaya ideya* [Russian idea]. Sochineniya v 2 t. Moscow 1989, Vol. 2, p. 246.

¹⁵ L.P. Karsavin, *Vostok, Zapad, russkaya ideya* [East, West, Russian idea.]. Peterburg 1992, p. 323.

¹⁶ F.M. Dostoevskij, *Pushkinskaya rech'* [Pushkin's speech], op.cit., p. 148.

відкрита, дружня, вона містить у собі точку зростання, розширення і піднесення над власне національним своїм аспектом, внаслідок чого вона, не перестаючи бути російською, виявляється одночасно наднаціональною, що об'єднує безліч народів у згуртованій державі та разом з тим, далі, світовою ідеєю: ідеєю вселюдського братства. Принаймні так виводять «космополітичну» ідею в межах Росії ідеологи «руського мира», який в цьому контексті варто трактувати максимально буквально.

Розберемо тезу про російський «космополітизм» на складові:

- 1) людство – єдина і має свою єдину історію;
- 2) усі народи – мають цінність і власну долю, докладаючи власні здобутки до спільної скарбниці людства;
- 3) російський народ має також власну цінність і долю, які є не тільки національними, але й наднаціональними;
- 4) російська доля – об'єднати народи у братство, адже російський народ – месіанський і богообраний, а доля російського народу – «допомагати» іншим народам, яких він може прихистити під власним крилом;
- 5) у безперервній боротьбі за своє національне та духовне буття православна Русь усвідомила свій шлях наступницею стрижневого вселенського царства історії: «Москва – Третій Рим»¹⁷.

Якщо аналізувати дані тези з точки зору теорії аргументації, то ми побачимо що ця послідовність містить в собі помилку, яка називається «коло в аргументації». Вона виникає, коли тезу доводять за допомогою аргументів, а якийсь із аргументів у свою чергу доводять за допомогою тези. Мова йде про коло «людство – нації – російська нація – людство»: теза про єдність людства російськими ідеологами розкривається в кінці-кінців у «русский мир», де осердям людства виявляється одна конкретна нація. Космополітизм (κοσμοπολιτης – людина світу), який нібито поділяють прибічники «руського мира», насправді постулює ідеологію світового громадянства, яка ставить інтереси всього людства в цілому вище за інтереси окремої нації або держави. Натомість, та ідеологія, яка розгортається у наведеній аргументації, постулює зверхність однієї нації над усіма іншими через зведення історії людства до історії месіанського руського народу. Як бачимо, «русский мир» прямо суперечить вихідному трактуванню космополітизму як такого.

¹⁷ М. Nazarov, *Triumf mirovoj zakulisy* [The triumph of the world behind the scenes], "Nash sovremennik" 1996, No. 12, p. 238.

Ще більш парадоксальна релігійна складова російського релігійного псевдокосмополітзму. Як постулюється апологетами доктрини «русский мир», «у своєму релігійному аспекті російська ідея також не замкнута в собі, а розгортається у всесвітню ідею і, відповідно всесвітню відкритість російської душі, що відповідає на питання про ставлення російського православ'я до інших віросповідань, демонструючи не прагнення химерного екуменічного змішання релігій (як мов при вавилонському стовпотворінні), а виявляючи до них м'якість, і розуміння: не всім істинна релігія, Православ'я, під силу, і краще мати хоч якесь віросповідання, нехай віддалене від істини Православ'я, ніж не мати жодного¹⁸. Такі тези сучасних ідеологів мають своїм підґрунтям тексти Л.П. Карсавіна, згідно з яким, східно-християнська свідомість «особливо гостро і глибоко бентежить ідеалом всеєдності», і уявлення про Церкву містить у собі ідею всілякої – і державної, і культурної, і релігійної всеєдності, тобто всілякої єдності всього людства, всеєдності вселенської. Л.П. Карсавін відзначає інтуїцію всеєдності як найбільш властиву російській православній думці: «Як всеєдність досягається саме абсолютне чи триєдине; як всеєдність постає ідеальний стан причастя абсолютного космосу; і всеєдність у потенційності своїй характеризує емпіричне буття. А інтуїція всеєдності непримиренна з типовим для Заходу механічним тлумаченням світу... Православ'я глибоко космічне, тому сильніше і повніше, ніж Захід, переживає у собі прозріння еллінства, пов'язаних з життям світу. Так, нашим далеким предкам, незважаючи на нестачу культури, доступна в іконописі символіка фарб і складних композицій, що розкриває сутність космічного життя»¹⁹. По-перше, тут можна побачити вже менш тонку підміну релігійного плюралізму монологізмом російського православ'я: інші релігії можуть жити (поки ми не заборонимо, як сталось кілька років тому зі Свідками Єгови), але вірний лише один шлях – російський, до інших шляхів можна ставитись з «розумінням». Та це не означає адекватного міжконфесійного чи міжрелігійного діалогу, відразу відбувається жорстке протиставлення «правильного російського православ'я» – «неправильному Заходу». Що знаково, протиставлення спирається на ту саму позицію, яка була зазначена у першому пункті: російська людина проста, у неї може бути нестача культури, але вона все одно глибоко містична і духовна, напротивагу хоч і освіченій, але надто механістичній (в інших інтерпретаціях – законній) людині Заходу.

¹⁸ V.V. Lazarev, *O celostnosti russkoj idei* [On the integrity of the Russian idea]. "Istoriya filosofii" 1998, No. 2, p. 52.

¹⁹ L.P. Karsavin, *op.cit.*, p. 319.

Таке загострення конфліктного ставлення до інших релігій на теренах РФ віднаходить своє втілення у сучасних деклараціях «русского мира»: «Твердження про те, що кожен росіянин має визнавати православне християнство основою своєї національної культури, є виправданим і справедливим. Заперечення цього факту, а тим більше пошук іншої релігійної основи національної культури, свідчать про ослаблення російської ідентичності, аж до повної втрати»²⁰. Тобто фактично пояснюється, що якщо ви не православний, ви не можете себе вважати росіянином, а якщо ви шукаєте якусь іншу релігію, ви наражаєте на небезпеку свою державу, свій народ і єдність цього народу. Член президентської ради РФ з розвитку громадянського суспільства Олександр Верховський тлумачить цю тезу з «Декларації російської ідентичності» наступним чином: «Потрібна лояльність російському православию, скажімо так, не обов'язково до нього належати. Ті, хто визнає його провідну та спрямовуючу роль, ті й правильні люди, а інші – неправильні»²¹.

Можна лише підсумувати, що цілком реалізується теза Ф.М. Достоевського: «Церква повинна містити сама в собі державу, а не займати в ній лише певний кут»²². Така позиція виключає будь-якого Іншого та суверенність його прав і свобод, що цілком деконструє міф про відкритість та дружнє ставлення російського народу до інших етносів та релігій.

Міф про євразійську / російську цивілізацію, яка протистоїть «гнилому Заходу»

Цей міф знову ж таки витікає з попередніх, адже проголошує, що Росія – це не тільки і не стільки народ, це цивілізація, в яку об'єднуються культурно, політично, соціально і, звісно, духовно споріднені народи. Власне така «цивілізація» розглядається як природна форма реалізації «русского мира», наднаціональне утворення, яке здатне об'єднати країни зі спільною історичною долею, сформованими економічними зв'язками та близьким культурним кодом. Закономірним центром цієї системи постулюється знову ж таки російський народ, що став після розпаду СРСР,

²⁰ *Deklaraciya russkoj identichnosti. 11 noyabrya 2014 goda po itogam zasedaniya XVIII Vsemirnogo russkogo narodnogo sobora* [Declaration of Russian identity. November 11, 2014 following the meeting of the XVIII World Russian People's Council], <http://www.patriarchia.ru/db/text/508347.html>

²¹ А.Верховський, *Russkaia natsyia po versy Tserkvy* [The Russian nation according to the Church], <https://www.svoboda.org/a/26685577.html>

²² Ф.М. Достоевський, *Brat'ya Karamazovy* [The Karamazov brothers], op.cit., p. 71.

за словами Президента Російської Федерації В.В. Путіна, найбільшим розділеним народом Європи²³.

Цивілізаційну близькість народів, які проживають на території «русско-го мира», обґрунтовували такі теоретики євразійської ідеології як Л.М. Гумільов²⁴, П.М. Савицький²⁵, М.С. Трубецький²⁶.

Цей міф фактично повторює всі попередні помилки, які вже були нами озвучені, та хотілось би зауважити кілька особливо специфічних тез.

Саме слов'янському культурному типу, за М.Я. Данилевським²⁷, на відміну від «гнилого Заходу», належить майбутнє. М.Я. Данилевський спирається на теорію циклічного розвитку кожного культурного типу (підйом, кульмінація, спад), обґрунтовуючи, що західна цивілізація вже пережила апогей свого розвитку, вичерпала запас своїх ідей, є декадентською та відмираючою. А слов'янські народи під керівництвом Росії мають сповнити своє історичне призначення і вивести людство на новий рівень культурного розвитку. Російська цивілізація повинна взяти найкраще із західної цивілізації, як остання свого часу запозичала найкраще з античної культури.

У руслі цієї традиції виступає і О.С. Хом'яков, який, за влучним визначенням Є.М. Трубецького, міг вірити в Росію як єдину у світі рятівницю народів, лише оскільки він проводив знак рівності між вселенським та «православним», а на місце «православного» так чи інакше підставляв російське. Однак у О.С. Хом'якова щодо цього були коливання; стерта межа між всесвітнім і російським у нього час від часу відновлювалася²⁸. Вона зникла остаточно у вже згаданого неодноразово М.Ф. Достоевського, який міг би претендувати на першість у апологетиці російського національного месіанізму. На його думку, західні віросповідання – це вираз віри нехристиянської; особливо римський католицизм: «Католицтво римське навіть гірше самого атеїзму, така моя думка! Так! така моя думка!

²³ *Putin nazval razval SSSR "raspadom istoricheskoy Rossii" i vpomnil, kak taksoval* [Putin called the collapse of the Soviet Union «the collapse of historical Russia» and recalled how he taxed], "Ukrainskaya pravda", <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/12/13/7317179/>

²⁴ L.N. Gumilev, *Ot Rusi k Rossii* [From Russia to Russia], Moscow 2003.

²⁵ P.N. Savickij, *V bor'be za evrazijstvo* [In the struggle for Eurasianism], Parizh 1931.

²⁶ N.S. Trubeckoj, *Ob istinnom i lozhnom nacionalizme* [About true and false nationalism], "Iskhod k Vostoku" 1921.

²⁷ N.Y. Danilevskij, *Rossiya i Evropa: Vzglyad na kul'turnye i politicheskie otnosheniya Slavyanskogo mira k Germano-Romanskomu* [Russia and Europe: A Look at the Cultural and Political Relations of the Slavic World to the German-Romance.]. Sankt-Peterburg 1995.

²⁸ E.N. Trubeckoj, *Smysl zhizni* [The meaning of life]. Moscow 1994. pp. 335–336.

Атеїзм тільки проповідує нуль, а католицизм іде далі: він спотвореного Христа проповідує, ним же обдуреного і зганьбленого, Христа проти-лежного! Він антихриста проповідує, клянуся вам, запевняю вас!»²⁹. За Достоевським, католицизм, по суті, не віра, а продовження Західної римської імперії, що зумовлює специфічність покликання Росії: «Треба, – каже Достоевський через свого героя князя Мишкіна у романі «Ідіот», – щоб засяяв у відсіч Заходу наш Христос, якого ми зберегли і якого вони не знали! Не рабськи потрапляючи на гачок єзуїтам, а нашу російську цивілізацію їм несучи, ми повинні тепер стати перед ними»³⁰. У майбутньому, продовжує він, оновлення і воскресіння всього людства стане можливим лише завдяки російській думці, російському Богом і Христу, саме в Росії відбудеться нове Христове пришествя³¹.

Подібні ідеї кардинального протиставлення Росії та Заходу висловлювали багато представників доктрини «русский мир», проте саме Достоевський перший відзначив парадокс:

- 1) католицизм, по суті, не віра, а продовження Західної римської імперії;
- 2) в той же час, католицизм – це основа Західного світу;
- 3) православ'я – це основа російської ідентичності / цивілізації;
- 4) як було визначено у п.1 цього розділу, під православ'ям в попередньому пункті розуміється не сповідання християнської віри в межах догматичних постанов семи Вселенських Соборів, Святого Письма та вчення отців Церкви, а певна ідеологема, догматом якої є передусім сповідання російського патріотизму та моралісність громадянина на благо держави.

Отже отримуємо цікаве коло у аргументації: намагаючись заперечити власне політичне протистояння між Росією і Заходом, постулюється протистояння духовне – між православ'ям та католицизмом. «Православ'я» в цьому контексті використовується на позначення ідеології, хоча й приховано; натомість відкрито заявляється, що католицизм – це державницька ідеологія. Отримуємо протистояння не віросповідань, а ідеологій, а отже повертаємось до вихідного пункту – політичного протистояння. Пізніше, схоже «коло» повторюватимуть Л. Карсавін, М. Бердяєв, С. Франк та інші. Зокрема Л. Карсавін у своїй книзі «Схід, Захід та російська ідея» (1922) визначав завдання російського народу не через

²⁹ F.M. Dostoevskij, *Idiot* [Idiot]. Polnoe sobranie sochinenij: v 20 t. Leningrad 1973, Vol. VIII, p. 450.

³⁰ F.M. Dostoevskij, *Idiot* [Idiot], op.cit., p. 452.

³¹ E.N. Trubeckoj, *Smysl zhizni* [The meaning of life], op.cit., pp. 335 – 336.

політичну участь на світовій арені, а як розвиток культурних цінностей східної Церкви у дусі всеєдності, хоча як підґрунтям, так і метою цього завдання був виключно політичний вплив. І. Киреєвський та О. Хом'яков, також притримувались думки, що єдине легітимне втілення християнського універсалізму – це православна Церква Росії. Католицизм же, на їх думку, був «аркою ересі», виробленої під впливом раціонального духу античного Риму, яка несе максимальну відповідальність за згубно нехристиянський розвиток західного світу. Незважаючи на жорстокі реформи Петра Великого завдяки православній спадщині, Росія є єдиною країною, яка зберегла істинно християнські цінності, не заражені західним раціоналізмом, індивідуалізмом і відданістю букві закону. Такими цінностями є соборність (вільний союз, що протиставляється католицькому союзу без свободи, так само як і протестантській свободі без союзу), цілісність духу та внутрішня здатність до общинного життя, заснованого на кооперації та любові, а не лише на зв'язках між конкуруючими особами. Універсальна місія Росії – російська ідея – повинна відновити себе через усвідомлене звернення до власного православного коріння і стати духовним ідеалом християнського світу, що показує Заходу рятівний приклад реалізації істинно християнських цінностей соціального життя. Важливим доповненням до антизахідної історичної місії Росії став проєкт створення національної філософії, яка б мала вилікувати хворобу західного раціоналізму (кульмінацією якого став гегелівський панлогізм) через повернення до Одкровення Іоанна Богослова та вчень отців східної Церкви. Найбільш загальним викладом цієї програми був есей І. Киреєвського «Про необхідність та можливості нових початків для філософії» (1856). Погляди І. Киреєвського на Кримську війну як «священну війну» Росії проти католицької Франції та її союзників також відображали цю тему.

Всі ці тези зараз повторюються сучасними ідеологами «русского мира», а протиставлення Заходу фактично стає базовим визначенням месіанської ролі Росії. З точки зору логіки, слід намагатися, щоб визначення не було заперечним. Будь-яке визначення має розкривати суттєві ознаки предмета. Якщо ж визначення заперечне, то воно не розкриває істотних ознак предмета, а лише вказує на множину тих ознак, які цьому предмету не належать. Що яскраво видно на розглянутому нами прикладі: Росії як «цивілізації», як особливому народу з месіанською роллю не належать ознаки Західного бездуховного світу. За таких умов через заперечення можна визначити російську ідентичність через відсутність в ній будь-чого, але це не прояснить її змістовного наповнення. Якими ж є ознаки власне самої російської ідеї та російської культури? Чи є взагалі ознаки

рельної «російськості»? У творах провідних ідеологів російської доктрини досить важко виявити відповіді на ці питання, в них переважають відсилки до простоти народу, до містичного досвіду та богообраності, що має досить відносний стосунок до реальної доктрини. Чи знають самі російські ідеологи, яке смислове навантаження «русского мира» має бути в цій доктрині? Російський драматург та перекладач О.М. Островський визначає «русский мир» як людську спільність православних християн, які живуть у єдності віри, обрядовості та звичаїв³². Чи можна казати про якусь спільність обрядовості та звичаїв у поліетнічній країні? Чи тим більше про єдність віри за наявності також інших релігій і свободі віросповідання? Мені здається, проблеми зумовлені постановкою даних питань значно сприяють розгортанню кризи російської культури і політики, про яку говорять ті ж самі ідеологи, які оспівують месіанську роль Росії.

Висновки

У даній статті було здійснено спробу виявити, проаналізувати та деконструвати основні ідеологеми доктрини «русский мир». Ці ідеологеми є базовими «меседжами» інформаційної політики Росії, які спрямовані як всередину неї самої, так і назовні.

Базовою ідеологемою було обрано міф «православ'я – основа російської ідентичності» оскільки, по-перше, з цієї тези за допомоги вправних смислових маніпуляцій виводиться більшість інших ідеологем, по-друге, даний міф тлумачиться та використовується самими російськими ідеологами неймовірно різнопланово та у найрізноманітніших контекстах – соціальному, політичному, культурному, геополітичному, і, що досить резонно, далеко не в першу чергу, в релігійному контексті. Можна зазначити, що в тезі «**православ'я – основа російської ідентичності**» відбувається свідомо підміна понять: під православ'ям розуміється не сповідання християнської віри в межах догматичних постанов семи Вселенських Соборів, Святого Письма та вчення отців Церкви, а певна ідеологема, догматом якої є передусім сповідання російського патріотизму та моралісність громадянина на благо держави. У теорії аргументації така маніпуляція називається нетотожністю поняття самому собі в єдиному смисловому полі.

Авторкою було також проаналізовано (2) **міф про відкритість та дружнє ставлення російського народу до інших етносів та релігій** та (3)

³² N.A. Shalimova, *Russkij mir* A.N. Ostrovskogo [Russian world A.N. Ostrovsky], Yaroslavl' 2000, p. 16.

міф про євразійську / російську цивілізацію, яка протистоїть «гнилому» Заходу. На основі цього аналізу авторка робить висновок, що ідеологія «руського міра» не відповідає за визначенням критеріям чіткості, ясності, однозначності; значення її ключових понять є максимально варіабельними, залежать від контексту, використовують з підміною сенсу у загальнозначимих формулюваннях, де не передбачається уточнення нестандартного вживання терміну; відбувається підміна ідентичностей, через що можлива маніпуляція історичними фактами та пам'яттю народу; такі неформальні логічні хиби як звернення до сили, звернення до страху, несправжній шотландець, оптова угода та отруєння джерела використовуються повсякчас російськими ідеологами в своїх аргументативних практиках.

З огляду на це, проблематичним є визначення самої сутності «російськості», «російської ідентичності», а також окреслення цілей і завдань месіанського богообраного народу Русі – усі визначення настільки нечіткі, надто широкі та спираються на заперечення. Власне тому цей масив ідеологічних міфів не можна назвати вираженою системою політичних догм, це радше ризоматична система маніпуляцій, плинність якої забезпечує її можливість ухилятися від контраргументів та виявлення історичних підмін.

Література

- Верховский, А. (2014). Русская нация по версии Церкви. Відновлено з <https://www.svoboda.org/a/26685577.html>.
- Гражданская, этническая и региональная идентичность: вчера, сегодня, завтра. (2013). Москва: РОССПЭН. 485 с.
- Гумилев, Л. Н. (2003). От Руси к России. Москва: Айрис-пресс. 318 с.
- Данилевский, Н.Я. (1995). Россия и Европа: Взгляд на культурные и политические отношения Славянского мира к Германско-Романскому. 6-е изд. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, Издательство «Глаголь». 552 с.
- Декларация русской идентичности. 11 ноября 2014 года по итогам заседания XVIII Всемирного русского народного собора. Відновлено з <http://www.patriarchia.ru/db/text/508347.html>
- Достоевский, Ф.М. (1984). Пушкинская речь. В *Полное собрание сочинений* (Т. 26. с. 129–49). Ленинград: Наука.
- Достоевский, Ф.М. (1982). Братья Карамазовы. *Собрание сочинений* в 12 т. (Т. 11, с. 5–599). Москва: Правда.
- Достоевский, Ф.М. (1973). Идиот. *Полное собрание сочинений*: в 30 т. (Т. VIII). Ленинград: Наука. Ленинградское отделение.
- Карсавин, Л.П. (1922). Восток, Запад, русская идея. Петербург: Academia.

- Кротов, Я.Г. (2003). Особенная русская духовность? Відновлено з <https://www.svoboda.org/a/24202254.html>.
- Лазарев, В.В. (1998). О целостности русской идеи. *История философии*, 2, с. 37–57.
- Назаров, М. (1996). Триумф мировой закулисы. *Наш современник*, 12, с. 145–160.
- Победоносцев, К.П. (1896). Вера. «Московский сборник». Відновлено з [https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%B0_\(%D0%9F%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2\)](https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%B0_(%D0%9F%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2)).
- Путин назвал развал СССР “распадом исторической России” и вспомнил, как так совал. (2021). Украинская правда. Відновлено з <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/12/13/7317179/>.
- Путин признался в симпатии к созвучным Библии коммунистическим идеям (2016). Відновлено з <https://www.interfax.ru/russia/491445>.
- Савицкий, П.Н. (1931). В борьбе за евразийство. Париж: Изд-е евразийцев.
- Сегеда, А. (2016). Путин: православие и Россия неразделимы. Відновлено з <https://pra-voslavie.fm/novosti/putin-pravoslavie-i-rossiya-nerazdelimi/>.
- Соловьев, В.С. (1989). Русская идея. Сочинения в 2 т. (Т. 2). Москва: Мысль.
- Ткач, Н.Н. (2019). Православная традиция в формировании российской идентичности. *Научные ведомости Белгородского государственного университета*. Серия: Философия. Социология. Право. 44 (2), с. 351–356.
- Ткач, Н.Н., Резник, С.В. (2019). Идентификационная матрица православия в контексте поиска моделей национальной интеграции в российском обществе. *Научные ведомости Белгородского государственного университета*. Серия: Философия. Социология. Право. 44 (4), с. 617–623.
- Трубецкой, Н.С. (1921). Об истинном и ложном национализме. *Исход к Востоку* (с. 71–85). София.
- Трубецкой, Е.Н. (1994). *Смысл жизни*. Москва: Республика.
- Шалимова, Н.А. (2000). *Русский мир А.Н. Островского*. Ярославль: ЯГТУ.
- Щенников, Г.К. (2008). Введение к «Ряду статей о русской литературе». *Достоевский: Сочинения, письма, документы: Словарь-справочник*. Санкт-Петербург: Пушкинский Дом.

References

- Verkhovskiy, A. (2014). Russkaia natsiya po versyy Tserkvy. [The Russian nation according to the Church]. Retrieved from <https://www.svoboda.org/a/26685577.html> [in Russian].
- Grazhdanskaya, etnicheskaya i regional'naya identichnost': vchera, segodnya, zavtra. [Civic, ethnic and regional identity: yesterday, today, tomorrow]. (2013). Moskva: ROSSPEN. [in Russian].
- Gumilev, L.N. (2003). *Ot Rusi k Rossii*. [From Russia to Russia]. Moskva: Ajris-press. [in Russian].
- Danilevskij, N.Y. (1995). *Rossiya i Evropa: Vzglyad na kul'turnye i politicheskie otnosheniya Slavyanskogo mira k Germano-Romanskomu*. [Russia and Europe: A Look at the Cultural and Political Relations of the Slavic World to the German-Romance.]. 6-e izd. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo universiteta, Izdatel'stvo «Glagol'». [in Russian].
- Deklaraciya russkoj identichnosti. 11 noyabrya 2014 goda po itogam zasedaniya XVIII

- Vsemirnogo russkogo narodnogo sobora. [Declaration of Russian identity. November 11, 2014 following the meeting of the XVIII World Russian People's Council.]. Retrieved from <http://www.patriarchia.ru/db/text/508347.html>. [in Russian]
- Dostoevskij, F.M. (1984). Pushkinskaya rech'. [Pushkin's speech.]. In *Polnoe sobranie sochinenij* (T. 26. s. 1 29–149). Leningrad: Nauka. [in Russian]
- Dostoevskij, F.M. (1982). Brat'ya Karamazovy. [The Karamazov brothers.]. *Sobranie sochinenij v 12 t.* (T. 11, s. 5–599). Moskva: Pravda. [in Russian]
- Dostoevskij, F.M. (1973). Idiot. [Idiot.]. *Polnoe sobranie sochinenij: v 20 t.* (T. VIII). Leningrad: Nauka. Leningradskoe otdelenie. [in Russian]
- Karsavin, L.P. (1922). Vostok, Zapad, russkaya ideya. [East, West, Russian idea.]. Peterburg: Academia. [in Russian]
- Krotov, YA.G. (2003). Osobennaya russkaya duhovnost'? [Special Russian spirituality?]. Retrieved from <https://www.svoboda.org/a/24202254.html>. [in Russian]
- Lazarev, V.V. (1998). O celostnosti russkoj idei. [On the integrity of the Russian idea]. *Istoriya filosofii*, 2, c. 37–57. [in Russian]
- Nazarov, M. (1996). Triumf mirovoj zakulisy. [The triumph of the world behind the scenes]. *Nash sovremennik*, 12. c. 145–160. [in Russian]
- Pobedonoscev, K.P. (1896). Vera. [Faith]. «Moskovskij sbornik». Retrieved from https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D0%BD_%D0%9F%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2). [in Russian]
- Putin nazval razval SSSR “raspadom istoricheskoy Rossii” i vpomnil, kak taksoval. (2021). [Putin called the collapse of the Soviet Union «the collapse of historical Russia» and recalled how he taxed]. *Ukrainskaya pravda*. Retrieved from <https://www.prawda.com.ua/rus/news/2021/12/13/7317179/>. [in Russian]
- Putin priznalsya v simpatii k sozvuchnym Biblii kommunisticheskim ideyam (2016). [Putin confessed his sympathy for the Bible's communist ideas]. Retrieved from <https://www.interfax.ru/russia/491445>. [in Russian]
- Savickij, P.N. (1931). V bor'be za evraziystvo. [In the struggle for Eurasianism]. Parizh: Izd-e evraziycev. [in Russian]
- Segeda, A. (2016). Putin: pravoslavie i Rossiya nerazdelimy. [Putin: Orthodoxy and Russia are inseparable]. Retrieved from <https://pra-voslavie.fm/novosti/putin-pravoslavie-i-rossiya-nerazdelimi/>. [in Russian]
- Solov'ev, V.S. (1989). Russkaya ideya. [Russian idea]. *Sochineniya v 2 t.* (T. 2). Moskva: Mysl'. [in Russian]
- Tkach, N.N. (2019). Pravoslavnaya tradiciya v formirovanii rossijskoj identichnosti. [Orthodox tradition in the formation of Russian identity]. *Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta*. Seriya: Filosofiya. Sociologiya. Pravo. 44 (2), c. 351–356. [in Russian]
- kach, N.N., Reznik, S.V. (2019). Identifikacionnaya matrica pravoslaviya v kontekste poiska modelej nacional'noj integracii v rossijskom obshchestve. [The identification matrix of Orthodoxy in the context of the search for models of national integration in Russian society]. *Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta*. Seriya: Filosofiya. Sociologiya. Pravo. 44 (4), c. 617–623. [in Russian]
- Trubeckoj, N.S. (1921). Ob istinnom i lozhnom nacionalizme. [About true and false nationalism]. *Iskhod k Vostoku* (s. 71–85). Sofiya. [in Russian]

- Trubeckoj, E.N. (1994). Smysl zhizni. [The meaning of life]. Moskva: Respublika. [in Russian]
- Shalimova, N.A. (2000). Russkij mir A.N. Ostrovskogo. [Russian world A.N. Ostrovsky]. Yaroslavl': YAGTU. [in Russian]
- Shchennikov, G.K. (2008). Vvedenie k «Ryadu statej o russkoj literature». [Introduction to the «Series of Articles on Russian Literature»]. Dostoevskij: Sochineniya, pis'ma, dokumenty: Slovar'-spravochnik. Sankt-Peterburg: Pushkinskij Dom. [in Russian]

Analysis and Deconstruction of the Main Ideologists of the Russian World Doctrine

Summary

The article analyses the three prominent ideologues of the doctrine of “Russian world”: the myth that “Orthodoxy is the basis of an identity”; the myth of the openness and friendly attitude of the Russian people to other ethnic groups and religions, and the myth of the Eurasian/Russian civilisation that opposes the “rotten” West. The existence of these ideologues in the information and symbolic field of Ukraine and the world, manipulating them, and placing them in the actual context of the Ukrainian cultural space, lead to a distorted perception of relations between Russia and Ukraine and the war between them. The article attempts to reveal those distortions and semantic substitutions ontologically contained in the ideologies of the “Russian world”, which can be analysed as typical errors in the context of the argumentation theory. The study aims to develop a conditional “dictionary” of mythologists of the “Russian world”, which could be used during an all-out information confrontation. The author chose the myth “Orthodoxy – the basis of Russian identity” as the basic ideology because, firstly, most other ideologies derive from this thesis with the help of skilful semantic manipulations. Secondly, this myth is interpreted and used by Russian ideologues in various contexts. Based on the analysis of this and two other myths, the author concludes that the ideology of the “Russian measure” does not meet the definition of the criteria of clarity and unambiguity; the meanings of its key concepts are as variable as possible, depending on the context, used with the substitution of meaning in general formulations, which do not provide for clarification of non-standard use of the term; there is a substitution of identities, which makes it possible to manipulate the historical facts and memory of the people; such informal logical errors as recourse to force, alternative to fear, false Scotsman, wholesale bargaining, and source poisoning are always used by Russian ideologues in their argumentative practices. In the process of revealing the illogicality and paradoxical nature of these myths, it turns out that the very essence of these myths significantly contributes to the crisis of culture and politics, which speaks of the same ideologues who glorify the messianic role of Russia. This array of ideological myths cannot be called a balanced system of political dogmas but rather a rhizomatic system of manipulation,

the fluidity of which provides its ability to evade counter-arguments and identify historical substitutions.

Keywords: myth, ideology, “Russian world”, identity, Orthodoxy, argumentative practices

Анализ и деконструкция основных идеологем русского мирового учения

Резюме

В статье анализируются три выдающихся идеологии учения о «русском мире»: миф о том, что «православие есть основой русской идентичности»; миф об открытости и доброжелательном отношении русского народа к другим этносам и религиям, и миф о евразийской/русской цивилизации, противостоящей «гнилому» Западу. Существование этих идеологии в информационно-символическом поле Украины и мира, манипулирование ими и помещение их в актуальный контекст украинского культурного пространства приводит к искаженному восприятию отношений между Россией и Украиной и войны между ними. В статье предпринята попытка выявить те искажения и смысловые подмены, которые онтологически содержатся в идеологиях «русского мира» и которые могут быть проанализированы как типичные ошибки в контексте теории аргументации. Данное исследование направлено на разработку условного «словаря» мифологов «русского мира», который можно было бы использовать в ходе тотального информационного противостояния. В качестве базовой идеологии авторша выбрала миф «Православие – основа русской идентичности» потому, что, во-первых, большинство других идеологий выводятся из этого тезиса с помощью умелых смысловых манипуляций. Во-вторых, этот миф интерпретируется и используется русскими идеологами в различных контекстах. На основе анализа этого и двух других мифов авторша делает вывод, что идеология «русской меры» не соответствует определению критериев ясности, однозначности; значения его ключевых понятий максимально вариативны в зависимости от контекста, используются с подменой значения в общих формулировках, не предусматривающих уточнения нестандартного употребления термина; происходит подмена идентичностей, что дает возможность манипулировать историческими фактами и памятью народа; такие неформальные логические ошибки, как обращение к силе, альтернатива страху, ложный шотландец, оптовый торг, отравление источника, всегда используются российскими идеологиями в их аргументативной практике. В процессе выявления алогичности и парадоксальности этих мифов выясняется, что сама суть этих мифов существенно способствует кризису русской культуры и политики, что говорит о тех же идеологах, которые прославляют мессианскую роль

России. Этот массив идеологических мифов нельзя назвать сбалансированной системой политических догм, а скорее ризоматической системой манипуляции, текучесть которой обеспечивает ее способность уклоняться от контраргументов и выявлять исторические подмены.

Ключевые слова: миф, идеология, «русский мир», идентичность, православие, аргументативные практики